

Nordregio

Uusi lähestymistapa väestön vähenemiseen

Älykäs sopeutuminen
Pohjoismaiden
kunnissa ja alueilla

Elin Cedergren
Hilma Salonen
Lumi Tomren

NORDREGIO POLICY BRIEF 2025:23

Sisällys

Johdanto	3
Mitä on älykäs sopeutuminen ja miksi sillä on merkitystä?	4
Toimenpide-ehdotuksia älykkään sopeutumisen edistämiseksi	6
Johtopäätökset	14
Tietoa projektista	15
Lähteet	17

Kuva: Miia Itänen

Johdanto

Väestön vähenemisestä on tulossa pysyvä ilmiö monilla Euroopan alueilla. Pohjoismaiden kunnat ja alueet ovat vakavien demografisten haasteiden edessä, kun väestö vähenee, ikääntyy ja jakautuu epätasaisesti eri alueille. Nämä väestörakenteen muutokset syventävät eriarvoisuutta ja aiheuttavat joillekin kunnille talouden kestävyteen, palveluiden tarjontaan ja infrastruktuurin kehittämiseen liittyviä haasteita.

Pitkään jatkunut kasvun priorisointi on johtanut siihen, että poliitikot ja paikallishallinnot ovat haluttomia puuttumaan väestön vähenemiseen, jota pidetään "ei-toivottuna sairautena" (Sousa ja Pinho 2015 teoksessa Syssner 2015; Heleniak & Sanchez Gassen 2020). Kuntien mahdollisuudet ohjata laajoja väestökehityksen suuntauksia ovat yleensä kuitenkin rajalliset. Siksi nämä realiteetit tulisi tunnustaa ja huomioida myös kansallisen, alueellisen ja paikallishallinnon strategioissa. Älykäs sopeutuminen mahdollistaa resurssien tehokkaamman kohdentamisen, palvelutarjonnan mukauttamisen ja innovatiivisten ratkaisujen kehittämisen vähenevän väestön tarpeisiin. Älykkääseen sopeutumiseen keskittyvässä lähestymistavassa väestön vähenemistä ei nähdä pelkästään ongelmana, vaan myös mahdollisuutena hyödyntää paikallisia vahvuuksia ja vahvistaa yhteisön muutosjoustavuutta.

Tässä raportissa käsitellään älykkään sopeutumisen keskeisiä periaatteita ja käsitteen soveltamista politiikkaan ja käytäntöön. Lopuksi esittelemmesopeutumisstrategioita, joita toteuttamalla Pohjoismaiden päättäjät ja suunnittelijat voivat vastata väestön vähenemiseen ja väestörakenteen muutoksiin kunnissa, alueilla ja valtakunnallisesti.

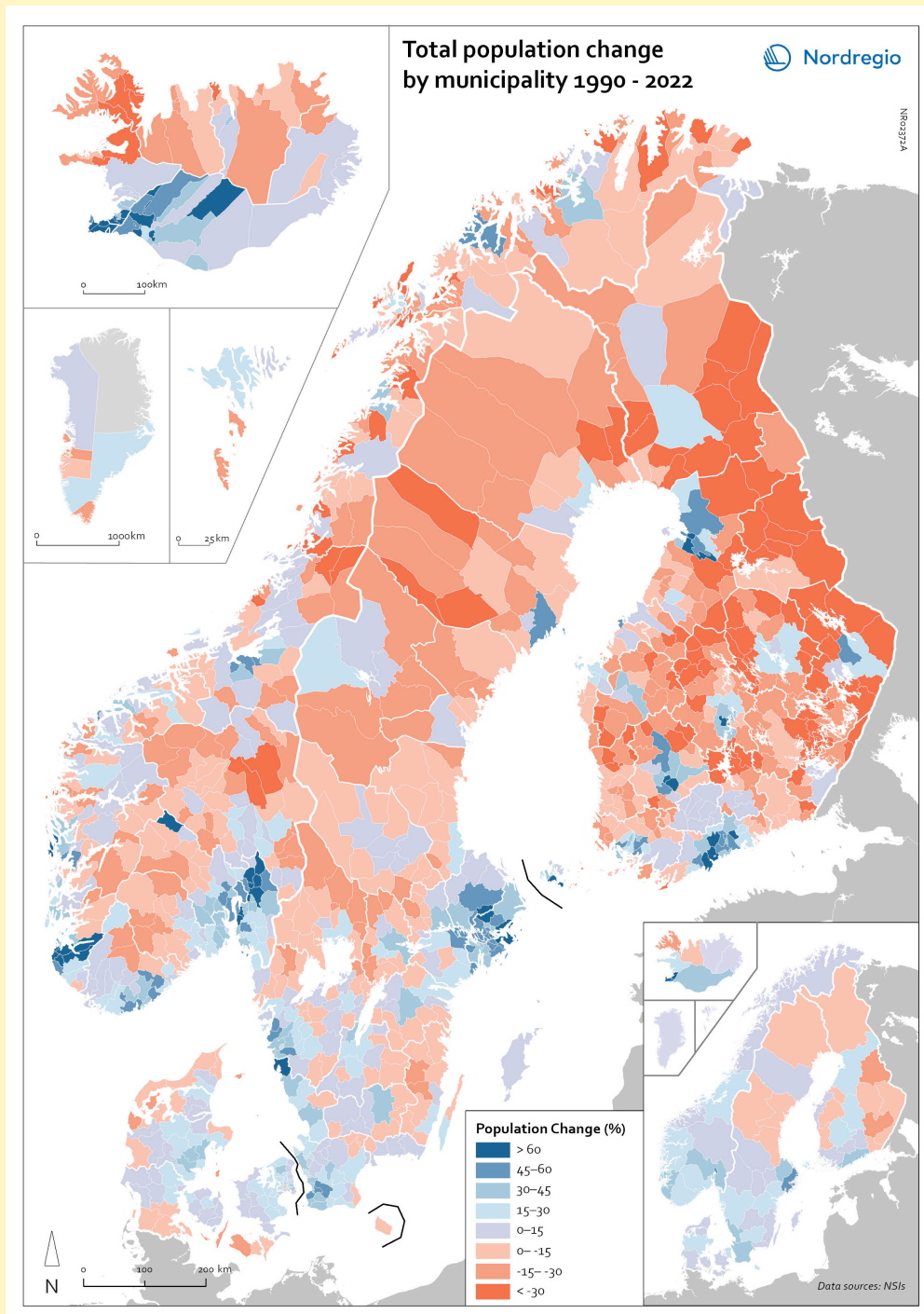
Mitä on älykäs sopeutuminen ja miksi sillä on merkitystä?

Pohjoismaiden väestönkehitykselle on ominaista huomattava alueellinen epätasapaino. Väestönkasvu keskittyy suurelta osin tiettyihin suuriin ja keskisuuriin kaupunkeihin ja niiden kehyskuntiin, kun taas väestön väheneminen on tyypillistä laajemmilla alueilla. Väestö vähenee pitkällä aikavälillä monilla harvaan asutuilla ja maaseutualueilla, eikä tämä suuntaus rajoitu vain maaseutuun (Stjernberg et al., 2024). Kartta 1 havainnollistaa suhteellista muutosta kokonaisväestössä kaikissa Pohjoismaiden kunnissa vuosina 1990–2022. Tämä kokonaisväestön muutos sisältää sekä luonnollisen muutoksen (syntymät vrt. kuolemat) että nettomaahanmuuton.

Väestön väheneminen vaikuttaa kuntien julkisiin palveluihin, infrastruktuuriin, tuloihin ja suunnitteluun. Väestöpohjan kutistuessa vero- ja maksutulot pienenevät. Pohjoismaissa on paljon pitkiä välimatkoja ja laajoja maaseutualueita, mikä asettaa haasteita kunta- ja aluesuunnittelulle. Infrastruktuurijärjestelmistä tulee ylimitoitettuja suhteessa nykyiseen ja tulevaan väestömäärään ja sen jakautumiseen, mutta lakisääteisten palveluiden ylläpitäminen edellyttää hallintorakenteiden säilyttämistä ja myös uusia investointeja (Grundel & Magnusson, 2022). Lisäksi muuttotappioalueiden haasteena ovat tyhjiksi jäävät asunnot ja pula erityistarpeisiin sopivista asunnoista (Eliassen et al., 2020). Muita yleisesti tunnettuja ongelmia ovat työvoiman supistuminen, hallinnollisten valmiuksien heikkous ja koulutussuunnittelun haasteet oppilasmäärien laskiessa (Slätmo et al., 2024; Carson et al., 2022). Lisäksi vanhustenhuollon ja terveydenhuollon kysyntä lisääntyy väestön ikääntyessä (Heleniak & Sánchez Gassen, 2020). Väestön väheneminen voi vaikuttaa myös alueiden sosiaaliseen dynamiikkaan ja siihen, millaisiksi paikat koetaan (Syssner, 2024).

Vaikka poliittiset instituutiot sekä ylikansallisella, kansallisella että alueellisella tasolla pyrkivät ratkomaan väestön vähenemiseen liittyviä haasteita eri tavoin (Copus et al., 2021), Pohjoismaiden päättäjien vakiintuneet käytännöt keskittyvät edelleen väestönkasvun lisäämiseen (Syssner, 2022). Kirjallisuudessa kuitenkin tunnistetaan myös hybridilähestymistapoja, joissa kunnat tai alueet sitoutuvat virallisesti kasvuun, mutta sisällyttävät päivittäisiin päätöksiin myös sopeutumisen elementtejä (Kahila et al., 2022; Hagen et al., 2023). Pohjoismaissa resursseja pyritään ohjaamaan tehokkaasti väestökatohaasteiden ratkomiseen kuntien välisellä yhteistyöllä. Muita esimerkkejä käytetyistä ratkaisuista ovat infrastruktuuri- ja palvelusuunnitelmien optimointi, innovatiiviset ratkaisut työvoimapulaan ja keskittyminen jäljellä olevien asukkaiden tarpeisiin (Kahila & Teräs, 2021; Syssner, 2022).

Älykäs sopeutuminen lähestymistapana tarkoittaa politiikkojen, resurssien ja palveluiden ennakoivaa mukauttamista, jotta ne vastaavat kutistuvia ja ikääntyviä väestöjä. Demografisiin realiteetteihin sopeutuvat ratkaisut voivat tarjota kunnille ja alueille uusia mahdollisuuksia paikkamuotoilun, palveluiden järjestämisen ja yhteisödynamiikan kehittämisen muodossa.

Kartta 1: Kokonaisväestönmuutos kunnittain Pohjoismaissa, 1990–2022 (1992–2022 Islannin osalta, koska tietoja ei ole saatavilla ennen vuotta 1992). Pienempi kartta oikeassa alakulmassa näyttää kokonaisväestönmuutoksen alueellisella tasolla Pohjoismaissa.

Kuva: Miia Itänen

Toimenpide-ehdotuksia älykkään sopeutumisen edistämiseksi

Tässä raportissa esitellään seitsemälle politiikan alalle suunnattuja toimenpide-ehdotuksia, joilla voidaan edistää älykästä sopeutumista väestön vähenemiseen Pohjoismaissa. Ehdotetut toimenpiteet perustuvat 11 työpajaan, joihin osallistui kunnallisia, alueellisia ja kansallisia suunnittelijoita, maaseutuelinkeinoviranomaisia, päättäjiä ja asiantuntijoita Ruotsista, Suomesta, Norjasta, Islannista ja Tanskasta. Keskustelujen tarkoituksena oli kerätä tietoa toimenpidesuosittelusten tueksi, ja ne huipentuivat paikan päällä järjestettyyn pohjoismaiseen työpajaan. Vaikka hankkeessa ei tunnistettu vakiintuneita tai testattuja yhtenäisiä älykkäitä sopeutumisstrategioita^[1], toteutetut toimenpiteet tarjoavat arvokasta kokemustietoa, jota voidaan hyödyntää kartoitettaessa tulevia sopeutumisstrategioita Pohjoismaissa ja muualla.

1. **Uusia näkökulmia väestön vähenemiseen**
2. **Tiedon lisääminen väestön vähenemisestä, väestörakenteen muutoksista ja niiden vaikutuksista**
3. **Kommunikatiivinen suunnittelu ja pienuuden edut**
4. **Sosiaalinen infrastruktuuri ja maankäytön suunnittelu**
5. **Monitasoinen ja yhteistyöhön perustuva hallinto**
6. **Rahoitusta sopeutumistoimiin ja tulevaisuuteen katsovaa suunnittelua**
7. **Vihreä siirtymä osana poliittista vastausta väestön vähenemiseen**

1. Lukuun ottamatta Pohjois-Karjalan maakuntaohjelmaa 2022–2025, jossa muutoksiin pyritään suhtautumaan myös älykkäästi sopeutuen: <https://pohjois-karjala.fi/wp-content/uploads/2023/02/Brochure-POKAT2025-21x21-web.pdf>

Kuva: Laura Karlin/norden.org

1. Uusia näkökulmia väestön vähenemiseen

Väestön vähenemisen käsitteeseen liittyy usein kielteisiä mielleyhtymiä, mikä johtaa haluttomuuteen käsitellä ilmiötä avoimesti. Monet kunnat asettavat edelleen etusijalle väestönkasvuun keskittyvän politiikan, koska ne pelkäävät väestön vähenemisen tunnustamisen heikentävän niiden vetovoimaisuutta tai poliittista tukea. Mikäli kuntien menestyksen mittarina pidettäisiin väestönkasvun sijaan hyvinvointia, muutosjoustavuutta ja elämänlaatua, kunnat voisivat kehittää tulevaisuuteen suuntautuvia strategioita, jotka ovat sopusoinnussa demografisten realiteettien kanssa. Pienuuden etujen, kuten tiiviimpien yhteisöjen, joustavamman hallinnon ja kansalaisten suuremman osallistumishalukkuuden hyödyntäminen auttavat kuntia rakentamaan luottamusta sopeutumistoimiin.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Tunnustetaan väestörakenteen muutokset strategisissa linjauksissa ja viestitään avoimesti väestön vähenemisen haasteista ja vaikutuksista.
- Toteutetaan elinkelpoisuuteen ja taloudelliseen muutosjoustavuuteen keskittyviä sopeutumisratkaisuja väestön vähenemisen lieventämispyrkimysten ohella.
- Osallistetaan kansalaisia ja paikallisia sidosryhmiä monialaiseen ja tulevaisuuteen suuntautuneeseen hallintoon, jotta varmistetaan sopeutumistoimien legitimitetti ja demokraattinen tuki.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Tarjotaan kunnille ja alueille ohjausta älykkään sopeutumisen integroimiseen pitkän aikavälin suunnitteluun.
- Tuetaan valistuskampanjoita, joilla normalisoidaan julkispoliittista keskustelua väestön vähenemisestä ja siihen sopeutumisesta.

Kuva: Mads Schmidt Rasmussen/norden.org

2. Tiedon lisääminen väestön vähenemisestä, väestörakenteen muutoksista ja niiden vaikutuksista

Kunnilla ei usein ole tarpeeksi kattavia tietoja väestökehityksestä eikä vertailuihin perustuvaa tutkimustietoa suunnitelmiensa tueksi. Voidakseen varautua väestörakenteen muutoksiin paremmin ja kehittää räätälöityjä ratkaisuja väestön vähenemisen tuomiin haasteisiin alueet ja kunnat tarvitsevat enemmän tutkimustietoa, työkaluja skenaariosuunnitteluun ja monialaista yhteistyötä.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Parannetaan väestörakenteen muutosten seuranta ja skenaariosuunnittelua paikallisella ja alueellisella tasolla.
- Osallistutaan oppimisverkostoihin, joissa voidaan vaihtaa näkemyksiä muiden samanlaisia haasteita kohtaavien kuntien ja alueiden kanssa.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Varmistetaan, että kuntien käytettävissä on yksityiskohtaisia väestö- ja aluetilastoja. Myös kunta- ja aluerajojen yli ulottuvia vertailumekanismeja ja analyttisiä menetelmiä tarvitaan, koska väestön vähenemisellä on usein rajat ylittäviä vaikutuksia.
- Perustetaan kuntien välisiä tiedonjakoalustoja, jotta tietoa ja kokemuksia voidaan jakaa tehokkaammin.
- Tuetaan kuntia ja alueita väestökehityksen analysointiin tarvittavan asiantuntemuksen kehittämisessä, jotta kerättyä tietoa voidaan hyödyntää paremmin.

Kuva: Miia Itänen

3. Kommunikatiivinen suunnittelu ja pienuuden edut

Väestön väheneminen esitetään usein julkisessa keskustelussa kielteisessä mielessä, mikä johtaa sopeutumisstrategioiden vastustukseen. Tämä voi myös heikentää yhteisön jäsenten osallistumishalukkuutta ja rajoittaa mahdollisuuksia ennakoivaan suunnitteluun ja sopeutumiseen. Kansalaiset voivat myös tarjota tärkeitä näkemyksiä siitä, miten väestökadosta kärsiviä paikkoja arvostetaan, käytetään ja miten ne koetaan, sekä ehdottaa mahdollisia etenemistapoja.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Vahvistetaan osallistavia suunnitteluprosesseja, jotta kansalaiset kokisivat paikalliset ja alueelliset sopeutumistoimet omikseen ja olisivat niistä ylpeitä.
- Otetaan huomioon myös pienemmän mittaluokan hyödyt, kuten yhteisön yhteenkuuluvuuden tunne ja elämänlaadun paraneminen.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Tuetaan ohjelmia, jotka kehittävät kuntien valmiuksia suuren yleisön tehokkaaseen osallistamiseen ja kommunikatiiviseen suunnitteluun.

Kuva: Miia Itänen

4. Sosiaalinen infrastruktuuri ja maankäytön suunnittelu

Monet kutistuvat kunnat kamppailevat ylimitoitettujen infrastruktuurien ja palveluiden saatavuuden heikkenemisen kanssa, mikä johtaa tehottomuuteen ja rasittaa kuntien taloutta. Samaan aikaan huonosti suunnitellut palveluiden leikkaukset voivat heikentää elämänlaatua ja yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Resurssit voidaan kohdentaa tehokkaammin ja palveluiden saavutettavuus varmistaa strategisella maankäytöllä ja palvelusuunnittelulla, kuten monitoimipalvelukeskuksilla ja tilojen muuntamisella. Investoinnit julkisiin tiloihin, asuntoihin ja yhteisöllisiin tiloihin auttavat ylläpitämään elinkelpoisuutta alueilla, joiden väestö harvenee.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Mukautetaan maankäyttö- ja infrastruktuurisuunnitelmia muuttuviin väestötarpeisiin.
- Investoidaan monitoimipalvelukeskuksiin, jotka parantavat saavutettavuutta ja vähentävät kustannuksia.
- Kehitetään asumista ja julkisia tiloja strategisesti, tavoitteena elämänlaadun parantaminen.
- Kartoitetaan syrjäisillä alueilla asuvien haavoittuvien ryhmien tarvitsemat paikallispalvelut, mukaan lukien liikkumis- ja kuljetuspalvelut.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Tarjotaan rahoitusmekanismeja, jotka tukevat kuntien ja alueiden infrastruktuurin muuntamissuunnitelmia.
- Laaditaan kansalliset suunnitelmat siten, että kunnille ja alueille jää riittävästi joustavuutta palveluiden ja maankäytön mukauttamiseen paikallisen väestörakenteen tarpeisiin.

Kuva: Miia Itänen

5. Monitasoinen ja yhteistyöhön perustuva hallinto

Vaikka väestön väheneminen ei noudata hallinnollisia rajoja, kunnat kilpailevat usein keskenään asukkaista ja investoinneista yhdessä toimimisen sijaan. Monilta kunnilta puuttuu myös institutionaalisia valmiuksia pitkän aikavälin sopeutumisstrategioiden tehokkaaseen hallintaan. Vahvempi kuntien välinen ja alueellinen yhteistyö voi parantaa palveluiden tehokkuutta ja politiikan koordinoitua sekä saada aikaan mittakaavaetuja. Kansallisilla hallituksilla on keskeinen rooli yhteistyön lainsäädännöllisten esteiden poistamisessa ja yhteistyöhön kannustamisessa.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Kehitetään yhteistyöhön perustuvia ratkaisuja resurssien, palveluiden ja hallintokapasiteetin jakamiseksi paikallisella ja alueellisella tasolla.
- Luodaan yhteisiä strategisia suunnittelukehysjä kuntien (ja alueiden) yhteisten haasteiden ratkaisemiseksi.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Luodaan lainsäädännölliset puitteet kuntien ja alueiden väliselle yhteistyölle, jossa voidaan kuitenkin huomioida paikalliset ja alueelliset erityispiirteet ja eri näkökulmat.
- Tarjotaan tukea aluekehityksestä vastaaville viranomaisille/virastoille, jotta ne voivat auttaa kuntia toteuttamaan sopeutumisstrategioita.

Kuva: Elin Cedergren

6. Rahoitusta sopeutumistoiimiin ja tulevaisuuteen katsovaa suunnittelua

Rahoitusmekanismit asettavat usein etusijalle väestönkasvun tukemisen, minkä vuoksi kuntien on vaikeampi saada rahoitusta sopeutumista edistäviin toimiin. Kasvumittareista riippumattomat joustavat rahoitusrakenteet voivat auttaa kuntia investoimaan kestäviin sopeutusratkaisuihin. Jotta paikalliset kehitysstrategiat vastaisivat myös tulevaisuuden tarpeisiin, kansallisten politiikkojen olisi edistettävä pitkän aikavälin skenaarioihin perustuvaa suunnittelua.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Varmistetaan, että paikallisissa budjeteissa huomioidaan pitkän aikavälin sopeutumistarpeet eikä keskitytä vain lyhyen aikavälin korjauksiin.
- Hyödynnetään alueellista yhteistyötä yhteisrahoituksen saamiseksi yhdessä järjestettäviin palveluihin ja infrastruktuuriin.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Luodaan pitkän aikavälin sopeutumiseen kannustavia rahoitusjärjestelmiä, joilla tuetaan kuntien ja alueiden siirtymistä pois väestönkasvuun perustuvista malleista.
- Myönnetään alkurahoitusta älykkään sopeutumisen "eläville laboratorioille" (*living labs*), joiden avulla kunnat voivat testata innovatiivisia sopeutumisstrategioita laajemmassa mittakaavassa.
- Varmistetaan, että kutistuvien kuntien ja alueiden erityishaasteet huomioidaan valtionosuuksien tasausjärjestelmässä.

Kuva: Miia Itänen

7. Vihreä siirtymä osana poliittista vastausta väestön vähenemiseen

Älykäs sopeutuminen on integroitava tiiviisti muihin kunnissa ja alueilla käynnissä oleviin muutoksiin, kuten vihreään siirtymään ja digitalisaatioon. Älykkään sopeutumisen ja kestäväen kehityksen yhteensovittaminen voi synnyttää synergioita, jotka vahvistavat molempia aloitteita. Esimerkiksi muuttotappioalueille jääville on tärkeää nähdä, että kunta panostaa aktiivisesti tulevaisuuteen, vaikka se ei tavoittelisikaan kasvua. Vihreään siirtymään ja digitalisaatioon liittyvät toimet voivat myös monipuolistaa alueellisia työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Älykkään sopeutumisen yhdistäminen vihreään siirtymään ja digitalisaatioon edellyttää kuitenkin osallistavaa suunnittelua ja paikkaperustaisten hyötyjen varmistamista.

Toimenpide-ehdotuksia alue- ja paikallistason päättäjille:

- Hyödynnetään paikallisia luonnonvaroja kestävästi paikallisen ja alueellisen kehityksen hyväksi. Perehdytään paikallistason verotusvaihtoehtoihin, jotta investoinneista ja uusista kehityshankkeista saadaan enemmän hyötyä.
- Osallistutaan vihreään siirtymään liittyviin verkostoihin ja mahdollisuuksiin, joista voidaan saada ideoita suunnitteluun tulevaisuuden varalle.

Toimenpide-ehdotuksia kansallisille päättäjille:

- Tarjotaan kunnille ja alueille ohjausta ja tukea, jolla niitä autetaan integroimaan älykäs sopeutuminen digitalisaatioon ja vihreään siirtymään pitkän aikavälin suunnittelussa.
- Edistetään politiikkaa, jolla paikallisista resursseista saatava hyöty kohdentuu paremmin kunnille, mikä lisää kuntien paikallista taloudellista muutosjoustavuutta ja elinkelpoisuutta.
- Varmistetaan, että politiikat edistävät digitaalista osallisuutta ja hajautettuja työllistymismahdollisuuksia, jotta halukkaat voivat jäädä maaseudulle.

Kuva: Elin Cedergren

Johtopäätökset

Keskeisenä teemana tunnistettiin tarve määritellä menestys uudelleen niin, että se sisältää myös sosiaalisen hyvinvoinnin, yhteisön aktiivisen osallistumisen ja ympäristön kestävyys. Työpajoissa korostettiin, että on tarpeen ottaa käyttöön yhtenäisiä ja joustavia suunnittelumenetelmiä, jotka perustuvat realistisiin väestöennusteisiin ja skenaariosuunnitteluun. Älykkään sopeutumisen ja vihreän siirtymän yhdistäminen on yksi mahdollinen lähestymistapa alueelliseen ja kunnalliseen pitkän aikavälin suunnitteluun.

Kuntien välinen yhteistyö ja riittävä henkilöstö ovat avainasemassa palvelutarjonnan ja hallinnon kehittämisessä. Alueellisten ja kansallisten politiikkojen on tuettava kuntien välistä yhteistyötä ja tarjottava rahoitusta, joka keskittyy sopeutumiseen ja elämänlaadun parantamiseen väestönkasvun sijaan. Poliittisen pääoman rakentaminen ja väestön vähenemiseen vastaaminen paikallisesti kehitetyillä ratkaisuilla edellyttävät yleistä osallistumista ja investointeja sosiaaliseen infrastruktuuriin. Monitoimipalvelukeskukset ja digitaaliset ratkaisut voivat tarjota mahdollisuuksia tehokkuuden ja saavutettavuuden parantamiseen.

Hankkeen johtopäätös oli, että älykäs sopeutuminen tarjoaa alueille ja kunnille keinon hyödyntää väestörakenteen muutosten tarjoamia mahdollisuuksia. Ennakoiva ja yhtenäinen lähestymistapa edellyttää kansallisen tason poliittista sitoutumista. Supistuvat kunnat voivat olla tiennäyttäjiä väestön vähenemiseen sopeutumisessa hyödyntämällä resurssejaan asukkaidensa elämän parantamiseksi.

Tietoa projektista

Tämä raportti on tuotettu osana *Smart Adaptation to Rural Realities: Approaches and Practices in Nordic Municipalities and Regions* -hanketta (2023–2025).

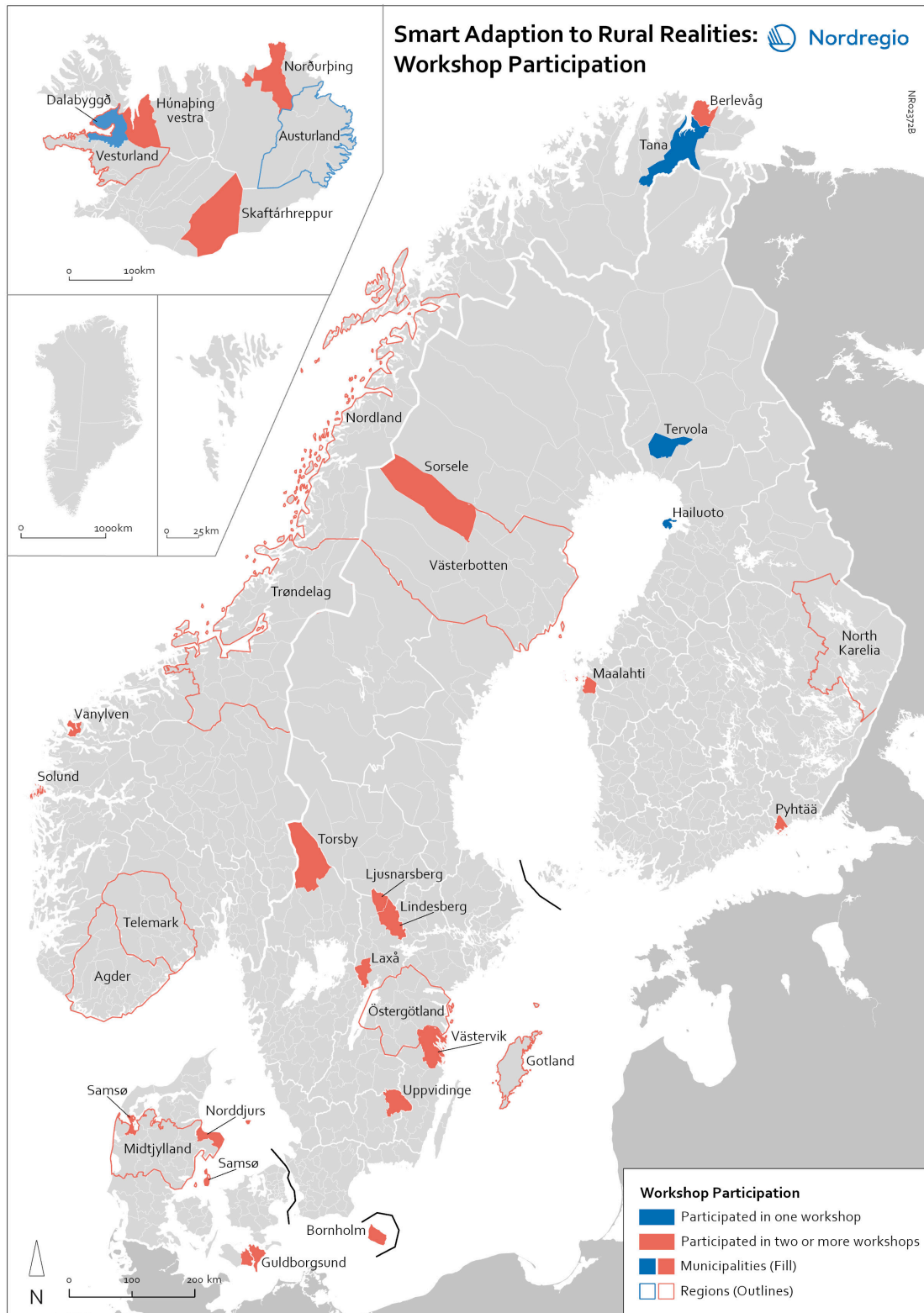
Hankkeen ensisijaisena tavoitteena on tunnistaa ja kuvata älykästä sopeutumista ja sen hallintovaikutuksia Pohjoismaissa. Lisäksi hankkeella pyritään edistämään tiedon jakamista potentiaalisista älykkäistä sopeutumisstrategioista Pohjoismaiden kuntien ja alueiden kesken sekä kansallisella tasolla.

Tutkimuksessa käytiin läpi pohjoismaista ja eurooppalaista väestön vähenemistä ja älykästä sopeutumista koskevaa kirjallisuutta, johon sisältyi lehdistä julkaistuja artikkeleita sekä tutkimuslaitosten, viranomaisten ja järjestöjen julkaisuja. Lisäksi tehtiin taustatutkimusta pohjoismaisista aluekehitys- ja maaseudun kehittämistoimenpiteistä sekä väestön vähenemiseen liittyvistä kansallisista tukialoitteista. Hankkeen puitteissa järjestettiin kymmenen maakohtaista työpajaa (2023–2024), joihin osallistui kuntien edustajia, alueellisia ja kansallisia viranomaisia ja asiantuntijoita sekä päättäjiä Ruotsista, Suomesta, Norjasta, Islannista ja Tanskasta. Lisäksi järjestettiin paikan päällä pidetty pohjoismainen työpaja, johon osallistui edustajia kaikista maaverkostoista. Työpajassa keskusteltiin väestön vähenemiseen liittyvistä haasteista, kartoitettiin paikallisia ja alueellisia väestönkasvuun liittyviä kehitysmahdollisuuksia ja ehdotettiin sopeutusratkaisuja väestön vähenemisen hallintaan eri tasoilla.

Työpajan osallistujat valittiin väestöltään suhteellisesti voimakkaimmin vähenevien kuntien joukosta (vuosina 1990–2022). Alueet valittiin niiden kutistuvien kuntien perusteella. Vaikka useimmissa valituissa kunnissa väestö väheni tasaisesti, mukaan valittiin myös kuntia, joissa väestö vähenee hitaammin. Joissakin kunnissa oli valittuina vuosina myös pientä väestönkasvua. Kunnat valittiin niin, että ne heijastaisivat erilaisia kokemuksia ja näkökulmia väestönkasvuun liittyviin haasteisiin. Maantieteellinen, kokoon liittyvä ja demografinen monimuotoisuus olivat etusijalla, joskin lopullinen kokoonpano painottuu kuntiin, jotka ovat väkiluvultaan pienempiä mutta kattavat suurempia maantieteellisiä alueita.

Kiitokset

Tämän raportin tulokset ja toimenpide-ehdotukset on kehitetty Nordregion vetämissä työpajoissa käytyjen keskustelujen pohjalta. Haluamme kiittää kuntien, alueiden, kansallisten viranomaisten ja ministeriöiden edustajia sekä asiantuntijoita, jotka osallistuivat aktiivisesti työpajoihin ja tarjosivat näkemyksiään ja tietojään koko hankkeen ajan.

Kartta 2. Tämä kartta havainnollistaa, mitkä kunnat ja alueet Ruotsissa, Norjassa, Suomessa, Tanskassa ja Islannissa osallistuvat hankkeen työpajoihin. Merkkiselite kertoo, minkä kunnan tai alueen edustajat osallistuivat yhteen ja minkä useampaan työpajaan.

Lähteet

Copus, A., Kahila, P., Dax, T., Kovács, K., Tagai, G., Weber, R., Grunfelder, J., Meredith, D., Ortega-Reig, M., Piras, S., Löfving, L., Moodie, J., Fritsch, M., & Ferrandis, A. (2021). European shrinking rural areas: Key messages for a refreshed long-term European policy vision. *TERRA. Revista de Desarrollo Local*(8), 280-309. <http://dx.doi.org/10.7203/terra.8.20366>

Qvist Eliassen, S., Ormstrup Vestergård, L., Sigurjónsdóttir, H., Turunen, E., & Penje, O. (2020). Rural housing challenges in the Nordic region. *Nordregio Report 2020:7*. <http://doi.org/10.6027/R2020:7.1403-2503>

Grundel, I., & Magnusson, D. (2022). Planning to grow, planning to rock on – Infrastructure management and development in shrinking municipalities. *European Planning Studies*, 31(6), 1184–1202. <https://doi.org/10.1080/09654313.2022.2108311>

Hagen, A., Higdén, U., & Övervåg, K. (2023). Planning to meet challenges in shrinking rural regions: Towards innovative approaches to local planning. *Fennia - International Journal of Geography*, 200(2), 175–190. <https://doi.org/10.11143/fennia.119752>

Heleniak, T., & Sanchez Gassen, N. (2020). The demise of the rural Nordic region? Analysis of regional population trends in the Nordic countries, 1990 to 2040. *Nordic Welfare Research*, 5(1), 40-57. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-4161-2020-01-05>

Kahila, P., & Teräs, J. (2021). Mitä on älykäs sopeutuminen? Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja 26/2021 (policy brief). <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/26-2021-Mit%C3%A4+on+%C3%A4lyk%C3%A4s+sopeutuminen.pdf/a1314c89-f051-8d1b-5bc2-1cce3bbb5690/26-2021-Mit%C3%A4+on+%C3%A4lyk%C3%A4s+sopeutuminen.pdf?t=1633947450947>

Kahila, P., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kurvinen, A., Lemponen, V., Makkonen, T., Rautiainen, S., Copus, A., Teräs, J., Turunen, E., Lebbing, J., Vester, L., & Meijer, M. (2022). Mitä on älykäs sopeutuminen? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnon julkaisusarja 2022:42. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164165/VNTEAS_2022_42.pdf

Stjernberg, M., Vasilevskaya, A., & Penje, O. (2024). Towards a grid-based Nordic territorial typology: A new tool for spatial analysis across the urban-rural continuum. *Nordregio Report 2024:9*. Nordregio, Stockholm. <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1845364/FULLTEXT01.pdf>

Sousa, S., & Pinho, P. (2015). Planning for shrinkage: Paradox or paradigm. *European Planning Studies*, 23(1), 12-32.
<https://doi.org/10.1080/09654313.2013.820082>

Syssner, J. (2015). Planning for shrinkage? Policy implications of demographic decline in Swedish municipalities, *Journal of Depopulation and Rural Development Studies*. <https://doi.org/10.4422/ager.2015.14>

Syssner, J. (2018). Dealing with urban and rural shrinkage: Formal and informal strategies. In G.-J. Hospers & J. Syssner (Eds.), *Dealing with urban and rural shrinkage*. LIT Verlag.

Syssner, J. (2022). What can geographers do for shrinking geographies? *Fennia*, 200(2), 98–119. <https://doi.org/10.11143/fennia.120536>

Tietoa tästä julkaisusta

Uusi lähestymistapa väestön vähenemiseen: Älykäs sopeutuminen Pohjoismaiden kunnissa ja alueilla

Elin Cedergren, Hilma Salonen & Lumi Tomren

Tässä raportissa esitellään *Smart adaptation to Rural Realities: Approaches and Practices in Nordic Municipalities and Regions* -hankkeen keskeisiä havaintoja. Havainnot perustuvat pohjoismaiseen ja eurooppalaiseen väestön vähenemistä koskevaan kirjallisuuteen, aluekehitys- ja maaseudun kehittämisspolitiikkojen tutkimukseen sekä asiantuntijoiden haastatteluihin. Hankkeen puitteissa järjestettiin työpajoja, joihin osallistui edustajia kuntien, alueiden ja kansallisen tason edustajia Ruotsista, Suomesta, Norjasta, Islannista ja Tanskasta. Raportissa tarkastellaan älykästä sopeutumista demografisiin muutoksiin. Keskeisiä sopeutumisstrategioita ovat resurssien tehokkaampi kohdentaminen, palvelutarjonnan mukauttaminen ja innovatiivisten ratkaisujen kehittäminen vähenevän väestön tarpeisiin. Se tarjoaa Pohjoismaiden paikallisille, alueellisille ja kansallisille päättäjille näkökulmia päätöksenteon tueksi kuvaamalla, miten demografisiin muutoksiin voidaan vastata sopeutumisstrategioiden avulla.

Nordregio Policy Brief 2025:23

ISSN: 2001-3876

<http://doi.org/10.6027/PB2025:23.2001-3876>

© Nordregio 2025

Viestintä ja ulkoasu: Miia Itänen, Nordregio

Kartat: Daniel Pils, Nordregio

Kansikuva: Carl Tronders/Unsplash

Kuvat: Miia Itänen, Elin Cedergren, Laura Karlin/norden.org, Mads Schmidt Rasmussen/norden.org

Nordregio

Nordregio on johtava pohjoismainen aluekehityksen ja -suunnittelun tutkimuslaitos, jonka Pohjoismaiden ministerineuvosto on perustanut vuonna 1997. Teemme ratkaisukeskeistä ja soveltavaa tutkimusta, jossa käsitellään ajankohtaisia kysymyksiä sekä tutkimuksen että poliittisten päättäjien ja toimijoiden näkökulmasta. Nordregio toimii kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla, ja sen tutkimustyö kattaa laajan maantieteellisen alueen painottuen Pohjoismaihin ja Itämeren alueeseen, Eurooppaan ja arktiseen alueeseen.

Nordregio

Holmamiralens Väg 10

Skeppsholmen

Tukholma, Ruotsi

www.nordregio.org